

telegram in Tokio arriveerde, concludeerde men er dat de Verenigde Staten kennelijk uit waren op een volledig dwarsbomen van de Japanse politiek, ja op een diep vernederen van Japan.

★

Nog voordat Koeroesoe naar Washington vertrokken was, had (3 november) admiraal Nagano, de chef van de Japanse marinestaf, goedgekeurd dat, als de onderhandelingen met Washington mislukten, de overval op Pearl Harbor als onderdeel van het Japanse operatieplan zou doorgaan. Het Japanse eskader met de vliegekampschepen dat naar Pearl Harbor onderweg zou gaan, verliet de thuishavens zonder dat dit door de Amerikaanse geheime dienst werd opgemerkt – de Amerikaanse kryptologen werden misleid doordat de Japanse marine tot een radioverkeer overging dat er op leek te wijzen dat de vliegekampschepen (die hunnerzijds een volledige radiostilte bewaarden) zich nog in de thuishavens bevonden.¹ Op 22 november concentreerde het Japanse eskader zich bij de Koerilen en op 26 november, kort voordat in Washington Hulls verscherpte eisen aan Nomoera en Koeroesoe werden voorgelegd, begon het aan zijn lange tocht naar Pearl Harbor. Natuurlijk kon het teruggeroepen worden. De beslissing: oorlog of voortgezet overleg, was, al was de oorspronkelijk vastgestelde datum van 25 november al verstreken, nog niet gevallen.

Op 29 november riep keizer Hirohito een aantal ervaren Japanse staatslieden bijeen die op dat moment geen officiële functies bekleedden, onder hen oud-premier Konoje. Deze laatste behoorde tot de minderheid die betoogde dat de Amerikaanse eisen niet aanvaard moesten worden maar dat Japan anderzijds niet tot oorlog moest overgaan – hij gaf de hoop niet op dat de Verenigde Staten zich bij voortgezette onderhandelingen inschikkelijker zouden betonen. De meerderheid van 's keizers adviseurs was evenwel van een andere opinie. De Amerikaanse eisen, betoogden zij, waren duidelijk en onderstreepten wat een hoofdlijn geworden was van de Amerikaanse politiek: Japan moest China ontruimen en, zo ver men redelijkerwijs vooruit kon zien, zijn aspiraties in de

¹ Gerbrandy zond aan van Starckenborgh op 28 november een telegram waarin o.m. stond: 'Japanse slagvloot volgens alle gegevens nog geconcentreerd bij Japans hoofdeiland.' (a.v., V I a).